

Recenzja

rozprawy doktorskiej mgr. Kamila Janika pt. *Wielokryterialna ocena czynników strategicznych rozwoju lokalnego gmin na prawach wiejskich powiatu częstochowskiego, kłobuckiego, lublinieckiego i myszkowskiego*, napisanej pod kierunkiem promotora dr. hab. inż. Roberta Kucęby, prof. PCz oraz promotora pomocniczego dr. inż. Rafała Niedbały.

1. Podstawa formalna recenzji

Podstawą formalną wykonania recenzji jest decyzja Rady Dyscypliny Naukowej *Nauki o Zarządzaniu i Jakości* Wydziału Zarządzania Politechniki Częstochowskiej z dnia 25 kwietnia 2023 roku powierzająca mi rolę Recenzenta w przewodzie doktorskim mgr. Kamila Janika. Decyzja Rady została mi przedstawiona w piśmie prof. PCz dr hab. Agaty Mesjasz-Lech – kierownika Dyscypliny *Nauki o Zarządzaniu i Jakości* Wydziału Zarządzania Politechniki Częstochowskiej z dnia 25 kwietnia 2023 roku.

2. Ocena zasadności wyboru tematu rozprawy doktorskiej

Mianem czarnego łabędzia (*black swan*) N.N. Taleb określa zdarzenie w zasadzie niemożliwe do przewidzenia, którego wystąpienie radykalnie wpływa i zmienia społeczno-ekonomiczne realia w jakich funkcjonują dzisiejsze organizacje. Badacz prowadzi swoją analizę na końcu pierwszej dekady XX wieku i zapewne nawet on nie zakłada z jak wielkimi wyzwaniem w postaci czarnych łabędzi przyjdzie się mierzyć zaledwie kilkanaście lat po wydaniu jego bestsellerowej książki¹. Chronologicznie więc pierwszym z czarnych łabędzi wstrząsających światem ostatnich lat była pandemia Covid-19, a drugim jest zazębająca się z nią w czasie wojna Rosji z Ukrainą.

¹ N.N. Taleb, *Czarny łabędź. Jak nieprzewidywalne zdarzenia rządzą naszym życiem*, Wydawnictwo Zysk i S-ka, Poznań 2022.

Jeszcze przed tą agresją, G.W. Kołodko w czwartej części cyklu prac o świecie i jego problemach² pisał o epokowych wyzwaniach, przed którymi staje ludzkość XXI wieku. Aby im sprostać konieczne jest zdaniem autora *Świata w matni*, zmiana stylu życia całych społeczeństw, skorelowana z nowym gospodarowaniem, którego celem nie będzie zysk. Według Kołodki owe epokowe wyzwania są wynikiem nakładania się siedmiu megatrendów, do których zalicza on: przemiany demograficzne (w tym głównie starzenie się społeczeństw oraz wielkie różnice w dzietności z perspektywy globalnej), zmiany środowiskowe (ocieplenie klimatu i kurczące się zasoby surowców naturalnych), rewolucji naukowo-technologicznej (w tym transformacji cyfrowej i automatyzacji), nieinkluzywnej globalizacji, kryzysu liberalnej demokracji (z którym wiąże się wzrastająca polaryzacja społeczeństw) oraz drugiej zimnej wojny (pomiędzy krajami zachodnimi i Rosją oraz USA z Chinami)³.

Wymienione powyżej czynniki o znaczeniu globalnym jak również zdarzenia określane terminem *black swan*, dotyczyć będą wszystkich sfer współczesnego zarządzania: prywatnej, międzynarodowej, publicznej i lokalnej. Z tej perspektywy ważne jest podejmowanie problematyki badawczej osadzonej w tematyce zarządzania strategicznego w odniesieniu do gmin wiejskich. Istotne jest podjęcie tematu związanego ściśle z zarządzaniem jednostką administracji publicznej w świetle ewolucyjnych koncepcji wywodzących się z pierwotnego zarządzania, poprzez *New Public Management*, w kierunku współzarządzania przynoszącego m.in. udemokratycznienie administracji, decentralizację, partycypację poszczególnych interesariuszy, partnerstwo, zaufanie oraz klarowność zarówno efektów podejmowanych działań, jak i samej współpracy. W tym kontekście ważne są również odniesienia do rozwoju nauk o administracji jako elementu konstytuującego także dziedzinę zarządzania. Nie bez znaczenia z punktu widzenia dydaktyki zarządzania jest zamieszczenie w pracy spostrzeżenia, iż: *Nowe Zarządzanie Publiczne jest modelem o charakterystyce rynkowej, która stosuje równorzędność oraz autonomiczność wobec analogicznie działających podmiotów publicznych.*⁴ To ważne, ponieważ włącza szeroko pojęty nurt menedżeryzmu w obszar pojęciowy administracji publicznej.

Recenzowana dysertacja doktorska stanowi interesujące studium teoretyczno-empiryczne na temat zarządzania strategicznego w jednostkach samorządu terytorialnego.

² Paradoksalnie, na trylogię G.W. Kołodki składają się cztery pozycje, które podają w porządku chronologicznym: G.W. Kołodko, *Wędrujący świat*, Prószyński i S-ka, Warszawa 2008; G.W. Kołodko, *Świat na wyciągnięcie myśli*, Prószyński i S-ka, Warszawa 2010; G.W. Kołodko, *Dokąd zmierza świat. Ekonomia polityczna przyszłości*, Prószyński i S-ka, Warszawa 2013; G.W. Kołodko, *Świat w matni. Czwarta część trylogii*, Prószyński i S-ka, Warszawa 2022.

³ G.W. Kołodko, *Świat w matni. Czwarta część trylogii*, Prószyński i S-ka, Warszawa 2022, s. 24.

⁴ E. Młodzik, *Założenia koncepcji New Public Management*, „Współczesne problemy ekonomiczne”, 2015, nr 11, s. 188.

Doktorant prawidłowo zidentyfikował lukę badawczą, określoną jako *identyfikacja aspektów strategicznych w kontekście rozwoju lokalnego w odniesieniu do wiejskich jednostek samorządu terytorialnego*.

Głównym powodem podjętej pracy badawczej był *brak szerszych opracowań w literaturze przedmiotu, dotyczących strategicznego rozwoju wiejskich jednostek samorządu terytorialnego*. Doktorant podkreślił również *brak wnikliwych rozważań literaturowych dotyczących zdefiniowania głównych założeń rozwoju lokalnego w odniesieniu do zarządzania strategicznego dla gmin wiejskich*. Tak określona problematyka pozwoliła na wyznaczenie klarownych celów pracy, hipotez badawczych, doboru metod i narzędzi badawczych, a następnie przedstawienia całości w sposób wnikliwy i oryginalny, wpisując dysertację w nurt teorii nauk o zarządzaniu i jakości.

3. Przedmiot i zawartość rozprawy doktorskiej

Recenzowana rozprawa doktorska ma charakter teoretyczno-empiryczny i liczy 310 stron na które składają się: wstęp, 5 rozdziałów, podsumowanie, bibliografia, spis tabel, spis rysunków, 3 załączniki oraz streszczenie w języku angielskim. W dysertacji zaprezentowanych zostało 41 tabel i 76 rysunków (w tym 48 w części zasadniczej i 28 w załączniku III). Na uwagę zasługuje bogata bibliografia obejmująca 366 różnych pozycji (w tym między innymi opracowań zwartych i artykułów naukowych), 18 aktów prawnych i 13 źródeł internetowych. Stosunkowo obszerna bibliografia dobrze świadczy o warsztacie metodycznym i merytorycznym przygotowaniu Doktoranta.

Pierwszym elementem dysertacji jest wstęp, w którym Doktorant dokonuje uzasadnienia wyboru tematu rozprawy, w trakcie którego podkreśla, iż: *Analiza literatury z zakresu zarządzania strategicznego i rozwoju lokalnego jednostek samorządu terytorialnego na prawach wiejskich pozwala na sformułowanie wniosku, że jest to obszar słabo zbadany i nie zajmuje się problemem realizowanych strategii oddziałujących na rozwój gmin wiejskich*. W dalszej kolejności zaprezentowany został cel pracy oraz hipotezy badawcze.

Głównym celem recenzowanej dysertacji doktorskiej było: *określenie oraz sprecyzowanie uwarunkowań rozwoju lokalnego w kontekście zarządzania strategicznego badanych jednostek samorządu terytorialnego na prawach wiejskich*. Autor wyszczególnił również cztery cele szczegółowe:

C1: Zdefiniowanie terminu zarządzania strategicznego w aspekcie zarządzania publicznego jednostki samorządu terytorialnego.

C2: Rozpoznanie instrumentów strategicznych implementowanych przez gminy na prawach wiejskich w badanych powiatach.

C3: Ocena realizowanej strategii i jej wpływ na rozwój badanych podmiotów.

C4: Ocena funkcjonowania jednostek samorządu terytorialnego na prawach wiejskich w obszarze zarządzania strategicznego i rozwoju lokalnego.

Następnie Doktorant przedstawił hipotezę główną oraz hipotezy pomocnicze, które można określić mianem hipotez cząstkowych:

Hipoteza główna:

Dopasowanie czynników strategicznych do potrzeb gminy na prawach wiejskich warunkuje rozwój lokalny w poszczególnych obszarach jej funkcjonowania.

Hipotezy pomocnicze:

H1: Wdrażanie mechanizmów zarządzania strategicznego w gminach na prawach wiejskich determinuje sytuacja finansowa.

H2: Aspekt społeczny określa realizowane zadania gmin wiejskich.

H3: Rozwój lokalny jest determinowany stopniem zdolności finansowej gmin.

Trzy pierwsze rozdziały dysertacji mają według Doktoranta charakter teoriopoznawczy z czym należy się zgodzić. W rozdziale pierwszym Autor przedstawia wyniki kwerendy literatury z zakresu zarządzania publicznego w jednostkach administracji publicznej, omawiając kolejno: pojęcie, genezę i kierunki zmian administracji publicznej; tradycyjne oraz nowe podejście do zarządzania publicznego; koncepcję *governance* (współzarządzania) jako podstawowy fundament nowoczesnej koncepcji zarządzania publicznego oraz zarządzanie publiczne w ujęciu podmiotowym i przedmiotowym.

W rozdziale drugim Doktorant omawia zarządzanie strategiczne z perspektywy funkcjonowania jednostek samorządu terytorialnego, dokonując odpowiednio: taksonomii zarządzania strategicznego; przedstawiając istotę oraz wybrane procesy i metody zarządzania strategicznego. Natomiast w ostatnim podrozdziale Autor omawia planowanie strategiczne i optymalizację działań jako element funkcjonowania gminy. Jest to zabieg istotny z punktu widzenia podejmowanej problematyki, ponieważ, jak wyjaśnia Doktorant na końcu podrozdziału 2.4.: *Planowanie strategiczne skupia się na wielu dziedzinach funkcjonowania gmin, począwszy od kwestii finansowych, poprzez społeczne i ekologiczne, a kończąc na gospodarowaniu przestrzennym. Dodatkowo także planowanie strategiczne odnosi się do działań ściśle ukierunkowanych na stały i sukcesywny rozwój jednostki samorządu terytorialnego. Ogół tych zadań i działań strategicznych pozwala jednostce samorządu terytorialnego na podejmowanie planów w kwestiach strategicznych. W rezultacie przekłada*

się to na szereg przedsięwzięć realizowanych przez gminę, mających na celu wsparcie rozwoju lokalnego.

Rozdział trzeci dysertacji obejmuje zagadnienia rozwoju lokalnego, jako kluczowego czynnika działań jednostek samorządu terytorialnego. Jego treść jest ściśle skorelowana z badaniami prowadzonymi przez Doktoranta, których wyniki zostały zaprezentowane w dwóch kolejnych rozdziałach pracy. Autor omawia dość szczegółowo determinanty rozwoju lokalnego w podziale na czynniki: ekonomiczne, społeczne, ekologiczne (środowiskowe) oraz techniczno-technologiczne. W kolejnym podrozdziale zaprezentowane zostały wewnętrzne (krajowe) i zewnętrzne (zagraniczne) mechanizmy wsparcia rozwoju lokalnego, w tym m.in. Program rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020, Program Leader, Strategia Europa 2020, Fundusze norweskie. Następnie zostały omówione zagadnienia związane z kwantyfikacją rozwoju lokalnego, ze szczególnym uwzględnieniem modeli strategii rozwoju (zaprezentowanych w tabeli 3.4.). W ostatnim podrozdziale zaprezentowane zostały metody i narzędzia analizy strategicznej rozwoju lokalnego w jednostkach samorządu terytorialnego, w tym badane przez Doktoranta instrumenty zarządzania.

Kolejne rozdziały Dysertacji mają charakter empiryczny. W rozdziale 4 pt. *Publiczne zarządzanie strategiczne w świetle rozwoju lokalnego*, Autor dokonał prezentacji badanych podmiotów gminnych; następnie scharakteryzował próbę badawczą oraz metodykę (nie metodologię) badań. Właściwe z punktu widzenia opanowanego przez Doktoranta warsztatu pracy naukowej jest tabelaryczne zestawienie metod i narzędzi badawczych w kontekście realizowanych celów badawczych (tabela 4.7). W następnych dwóch podrozdziałach zostały zaprezentowane, a następnie omówione wyniki badań w zakresach: doboru, analizy i oceny kryteriów kształtujących strategię oraz wielokryterialnej oceny realizacji strategii rozwoju gmin na prawach wiejskich w powiecie częstochowskim, lublinieckim, kłobuckim i myszkowskim.

Ostatni, piąty rozdział dysertacji przedstawia rezultaty drugiego etapu procesu badawczego podjętego przez Doktoranta, *który polegał na uzyskaniu odpowiedzi od panelu ekspertów przy zastosowaniu narzędzia w postaci kwestionariusza wywiadu eksperckiego*. Wyniki panelu zaprezentowane zostały w czterech blokach, obejmujących: determinanty zarządzania strategicznego jednostek samorządu terytorialnego; kluczowe czynniki sukcesu zarządzania strategicznego rozumiane jako ważny element rozwoju gminy na prawach wiejskich oraz mechanizmy wsparcia rozwoju lokalnego.

Dysertację kończy napisane w sposób syntetyczny i zwięzły podsumowanie, w którym Doktorant odnosi się w sposób prawidłowy zarówno do wyznaczonych celów, jak i hipotez.

Ważnym elementem podsumowania jest również wyznaczenie ewentualnych kierunków dalszych badań, które, jak podaje sam Autor: *będą dotyczyć rozszerzenia terytorialnego badanych wiejskich jednostek samorządu terytorialnego, dzięki czemu możliwe będzie wyznaczenie czynników strategicznych rozwoju lokalnego dla gmin wiejskich z każdego województwa w Polsce.*

4. Ocena merytoryczna pracy

Recenzowana praca jest wkomponowana w obszar dyscypliny nauk o zarządzaniu i jakości. Całość napisana jest w sposób poprawny językowo, wywód jest logiczny i spójny. Można zauważyć pewną lekkość językową Doktoranta, co może stanowić dobry prognostyk w dalszym rozwoju kariery naukowej.

Podjęta tematyka wielokryterialnej oceny czynników strategicznych rozwoju lokalnego gmin na prawach wiejskich powiatu częstochowskiego, kłobuckiego, lublinieckiego i myszkowskiego ma wysokie walory teoriopoznawcze. Prawidłowo postawione cele oraz hipotezy badawcze, jak również właściwy dobór metod i narzędzi badawczych, potwierdzają opanowanie przez Autora najważniejszych zasad i standardów pracy naukowej. Atutem pracy jest również jej kompozycja, ponieważ wyszczególnione w rozdziałach 1-3 elementy teoretyczne stanowiły rzeczywisty fundament pracy badawczej, co zostało w sposób interesujący przedstawione w rozdziałach o charakterze empirycznym i jest widoczne w ankietach badawczych (Załącznik 1, Załącznik 2). Wartością dodaną, która nadaje pracy walorów aplikacyjnych jest Załącznik 3, zawierający 28 diagramów ilustrujących uzyskane odpowiedzi z kwestionariusza wywiadu eksperckiego.

Autorowi nie udało się uniknąć błędów językowych, w tym omyłek literowych i interpunkcyjnych oraz błędów składniowych, dla przykładu:

- Str. 11: *Narzędzie badawcze zostało rozesłane do wszystkich dwadzieścia dziewięć wiejskich jednostek samorządu terytorialnego z danych powiatów.*
- Str. 31: *Ponadto, realizowane wydatki powinny być stosunkowo Nowego Zarządzania Publicznego jest oszacowanie powiązań pomiędzy wszelkimi działaniami administracji publicznej.*
- Str. 46, rysunek 1.6.: *Zachodzi rozbieżność pomiędzy globalną, a rzeczywistością, a standaryzacyjnym ujęciem określającym władzę.*

- Str. 117: *Dodatkowo, gminy powinny zachęcać i wspierać ludność lokalną do montażu paneli fotowoltaicznych, czy pomp ciepła, które również w sposób wydatni przyczyniają się do ochrony środowiska.*
- Str. 231: *Wprowadzenie proces inwestycyjnych udzielanych przez Bank Gospodarstwa Krajowego (bezzwrotne dofinansowanie inwestycyjne). Prawidłowo powinno być „promes”.*

Ponadto, w tytule podrozdziału 4.2. Autor posłużył się sformułowaniem „metodologia badań”, co nie jest poprawne w odniesieniu do treści rozprawy. Prawidłowo powinno zostać użyte sformułowanie „metodyka badań”, ponieważ „metodologia” jest nauką o metodach badań naukowych. Wskazane błędy nie mają charakteru fundamentalnego i nie wpływają na pozytywną ocenę pracy przez Recenzenta, stanowić powinny jednak obszar do samodoskonalenia Doktoranta w jego dalszej pracy naukowej.

Poniżej zamieszczone zostały szczegółowe uwagi Recenzenta z prośbą o komentarz Doktoranta w trakcie obrony:

1. Zdaniem Recenzenta w pracy brakuje odniesień do koncepcji opisujących warunki otoczenia współczesnych organizacji np. VUCA⁵, którą cechuje: zmienność (*volatility*), niepewność (*uncertainty*), złożoność (*complexity*) oraz niejednoznaczność (*ambiguity*) lub TUNA (*turbulent, uncertain, novel, ambiguous*), opracowanej przez D. Snowdena i M. Boone w 2007 roku⁶.
2. Recenzent zapoznał się z kwestionariuszem ankiety Zarządzanie w jednostkach samorządu terytorialnego i nie zgłasza uwag zarówno do jej formy, jak i treści. Jakkolwiek zastanawiający jest fakt, kim w rzeczywistości byli respondenci np. jakie zajmowali stanowiska (lub jakie funkcje pełnili w badanych podmiotach) oraz jakie było ich merytoryczne przygotowanie? Wątpliwości w tym zakresie zostały zasygnalizowane również przez samego Doktoranta (cytat ze strony 174): *Ponadto, może to również sugerować, iż osoby wypełniające ankietę nie znają w pełni procesów zachodzących wewnątrz ich urzędu gminy, co sprawia, że zarządzanie tą gminą może nie być sprawowane w sposób pełny, kompletny.*
3. Na stronie 190 dysertacji można przeczytać: *Ankietowane wiejskie jednostki samorządu terytorialnego wskazały, iż czynnikiem, który w najmniejszym stopniu oddziałuje na*

⁵ J. P. Kotter, V. Akhtar, G. Gupta, *Zmiana w świecie VUCA 3.0*, ICAN Institute, Warszawa 2022.

⁶ D.J. Snowden, M. Boone, *A Leader's Framework for Decision Making*, Harvard Business Review, November 2007, Pobrano z: <https://hbr.org/2007/11/a-leaders-framework-for-decision-making>, data dostępu: 03.06.2023.

kształtowanie się rozwoju lokalnego w sferze ekonomicznej w ich gminach jest marketing lokalny. Proszę aby Doktorant szerzej odniósł się do tego wątku badań.

4. Praca może stanowić interesujący materiał o charakterze aplikacyjnym, zatem, czy osoby uczestniczące zarówno w pierwszym badaniu, jak i panelu eksperckim, miały możliwość chociażby fragmentarycznego zapoznania się z jej treścią?

5. Konkluzja

Recenzent podziela punkt widzenia wyrażony przez Doktoranta w poniższym cytacie: *Rozwój lokalny dotyczy i obejmuje różne sfery funkcjonowania gminy, począwszy od aspektów finansowych, majątkowych, poprzez aspekty społeczne, a skończywszy na czynnikach środowiskowych i ekologicznych. Realizacja racjonalnych działań i przedsięwzięć we wszystkich tych sektorach pozwoli jednostce samorządu terytorialnego na skuteczny strategiczny rozwój przynoszący prognozowane rezultaty w przyszłości.*

Reasumując, wyrażam pozytywną opinię na temat rozprawy doktorskiej Pana mgr. Kamila Janika pt. *Wielokryterialna ocena czynników strategicznych rozwoju lokalnego gmin na prawach wiejskich powiatu częstochowskiego, kłobuckiego, lublinieckiego i myszkowskiego.* **Stwierdzam, że recenzowana dysertacja spełnia wymagania** Ustawy z dnia 2013 roku o stopniach i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. z 2017 r., poz. 1789 z późn. zm.) w związku z art. 179 Ustawy z dnia 20 lipca 2018r. - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. 2022 r., poz. 574 z późn. zm.) **i wnioskuję o jej przyjęcie oraz dopuszczenie do publicznej obrony.**

Adam Wisnietek

